

ARAMCO SALDIRILARI VE KÖRFEZ'DE YENİ GÜVENLİK MİMARİSİ

“

14 Eylül'de Suudi Arabistan'ın petrol şirketi Aramco'ya insansız hava araçları (İHA) ile saldırılar düzenlendi. Suudi Arabistan için hayati öneme sahip olan tesisler, tarihte ilk bu denli ağır bir saldırı ile karşılaştı. Suudi Arabistan'ın petrol üretiminin yaklaşık yarısı, küresel petrol üretiminin ise yaklaşık %5'i bu saldırılar sonucunda devre dışı kaldı.

”

Doç. Dr. M. Hilmi Özev
Uzman, ORSAM

Aramco tesislerine yapılan saldırılar sadece Suudi Arabistan'ın değil, aynı zamanda müttefiki ve hamisi ABD'nin de ağır prestij kaybına

uğramasına neden oldu. Yüz milyarlarca dolar harcanarak tedarik edilen savunma ve saldırı araçlarının saldırıyı önle(ye)mediği görüldü. Suudi Arabistan'ın şu ana dek güvenip dayandığı Amerikan savunma şemsiyesinin de bu noktada çok fazla işe yaramadığı anlaşıldı. Saldırıların Prens Abdülaziz bin Selman'ın Suudi Arabistan Enerji Bakanlığı'na atanmasının ve Aramco üst düzey yönetiminin değiştirilmesinin hemen ardından, Suudi Arabistan'ın Husilerle anlaşma yapmak üzere görüşmeler yaptığı ve Aramco'nun halka arz edilmesi sürecinin yoğun bir şekilde tartışıldığı süreçte gerçekleşmesi ayrıca dikkat çeken bir husus oldu.

Saldırıların failleri henüz kesinleşmiş değil. Husiler saldırıları resmen üstlense de, teknik değerlendirmeler 800 km. mesafedeki tesislerin Yemen'den vurulmuş ol-

ması ihtimalinin düşük olduğunu gösteriyor. Bu ortamda saldırıların Irak ya da İran'dan geldiği yönündeki düşünceler ağırlık kazanıyor. ABD saldırıyı savaş olarak nitelerken bundan İran'ın sorumlu olduğunu ileri sürüyor. Saldırıları “görülmemiş bir sabotaj girişimi” ve “uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden ağır suç” olarak nitelleyen Suudi Arabistan ise saldırılardan İran'ın sorumlu olduğunu ima etse de bunu doğrudan dile getirmekten çekiniyor.

Saldırıların ABD-İran yakınlaşmasını engellemeye çalışan İsrail tarafından düzenlendiği yönündeki iddiaları destekleyecek bir kanıt henüz mevcut değil. Esasen böyle bir iddia mevcut ortamda asıl olarak İran'ın işine yarayabilirdi; ancak İran bile şu ana dek yaptığı açıklamalarda saldırının Husiler tarafından gerçekleştirildiğini ileri sürerek İsrail'i bu meselenin dışında

tutmaktadır. Washington yönetimi ise bu saldırıların kendi çıkarları için doğrudan bir tehdit teşkil etmediğini ileri sürerek, küresel ekonomiye dönük bu tehdidin bertaraf edilmesinde diğer aktörlerin ABD'ye muhtaç olduklarını ima etmektedir.

Bu arada Fransa, Almanya, İngiltere, Türkiye ve Pakistan gibi çok sayıda ülkeden ya da Arap Birliği (AB) gibi organizasyonlardan saldırıyı kınayan ve Suudi Arabistan'ı destekleyen mesajlar gelse de Körfez İşbirliği Konseyi'nden (KİK) saldırılara dair herhangi bir açıklama dahi yapılmamış olması dikkat çekmektedir. Bilindiği üzere 1981'de kurulan KİK'in amaçlarından bir tanesi de Körfez ülkelerini İran'dan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı savunmaktı. Son saldırılarda KİK'in sessiz kalması bölgesel ilişkilerin seyrinde ve güvenlik mimarisinde yaşanan büyük

değişimi gözler önüne sermektedir. KİK bölge ülkeleri için bölgesel dayanışma ve savunma işbirliği imkânı sağlamayı amaçlayan ve daha ziyade ABD'nin bölge savunmasına verdiği önemi gösteren bir organizasyon niteliğindedir. Çünkü KİK, ABD'nin yönlendirmesi ve desteği ile kurulmuş işbirliği örgütüydü. Dolayısıyla, KİK'in işlevsiz kalması, Körfez ülkelerini ABD'nin bölgeye olan ilgisi konusunda kuşkuya düşürmekte ve bu ülkelerin önümüzdeki dönemde kendilerini savunma konularında yalnız kaldıklarını göstermektedir. BAE ve Suudi Arabistan'ın ABD ve İngiltere'yle birebir ilişkiler geliştirmeleri ve Mısır'ı kontrol etmeye çalışmaları, Bahreyn'in tümüyle Suudi Arabistan yörüngesine girmesi, Katar'ın Türkiye ile yakınlaşması ve Kuveyt ve Umman'ın ise bir denge politikası izlemeye çalışmaları böyle bir ortamda gerçekleşmektedir.

Şu ana kadar, ABD'nin ve uluslararası toplumun İran'a saldırması için gerekli meşruiyet bahanesi/gerekçesi tam olarak oluşmamıştı. 14 Eylül itibarıyla bu gerekçe oluşmuş görünmekteydi. Diğer gerekçeler İran'a saldırıyı makul hale getirirse, İran'a karşı bir saldırı başlatmanın artık daha kolay hale geldiği ileri sürülebilir. Ne var ki İran'a karşı yalnızlaştırma ve azami baskı politikaları uygulamaya çalışmasına rağmen ABD'nin, İran'ın bölgedeki askeri faaliyetlerine karşı hemen tepki vermeyeceği anlaşılmaktadır. İran'a karşı uygulanan ambargonun Mayıs ayında yürürlüğe girmesinden bu yana, Füceyre limanındaki gemilere ve petrol boru hattına düzenlenen saldırılar ve ABD İHA'sının İran destekli gruplar tarafından düşürülmesi gibi olaylar karşısında gerek ABD gerekse Körfez ülkeleri İran'a karşı sözlü eleştirinin ötesinde tepki göstermemişlerdi. 14 Eylül Aramco

saldırısı sırasında ABD/Suudi radarlarının iyi işlemediği ya da Patriot füzelerinin bu tür saldırıları önleme kapasitesinin olmadığı yönünde yorumlar da yapıldı. Her halükârda, küresel enerji güvenliği için ciddi bir tehdit özelliği taşıyan bu saldırılar karşısındaki pasif duruş, Körfez ülkelerinin ABD'ye ne derece güvenebilecekleri konusunda daha fazla kuşkulandırmalarına neden olmaktadır. Ama mevcut durumda Körfez ülkelerinin ABD'den başka bir seçenekleri de gözükmemektedir. Sadece Suudi Arabistan'ın değil, bütün Körfez ülkelerinin ciddi bir güvenlik açığı olduğu bilinmektedir.

Bu konuda, bölgesel ya da küresel açıdan bakıldığında farklı tahminler yürütülebilir. Küresel politikalar açısından bakıldığında, ABD bölgeden dünyaya enerji sevkiyatını güvence altına alma görevini, İngiltere gibi müttefikleri ile değil; Rusya, Çin ve Hindistan gibi bölgesel istikrardan fayda sağlayacak olan diğer ülkelerin de içinde olduğu daha geniş bir koalisyonla yürütmek arzusu da olabilir.

ABD'nin son dönemde Suriye, Afganistan ve Irak'taki askeri varlığını sona erdirmeye ya da azaltma girişimleri de bu düşünceyi desteklemektedir. Eğer böyleyse, şu anadok konuyla ilgili taraflarla yürütülen pazarlıkların belirli noktada tıkandığı söylenebilir. Bu çerçevede ABD bu tikanıklığı aşmak için yeni bir durum oluşturmaya çalışıyor ya da birileri tarafından gerçekleştirilen operasyonlara göz yumuyor olabilir. Bu durumda önümüzdeki dönemde doğulu ve batılı tüm küresel güçlerin katıldığı yeni bir Körfez güvenlik mimarisinin ortaya çıkması muhtemeldir.

Ne var ki böyle bir girişimin basitçe sonuçlanması beklenilemez. Çünkü bu durumda bölge ülkelerinin gerek bölgesel gerek küresel bağlantılarının ve angajmanlarının yeniden tanımlanması gerekmektedir. Bu durum sadece bölge için değil, tüm uluslararası sistem için yeni bir tasarımın geliştirilmesi yani paradigmatik bir değişim anlamına gelecektir. Nitekim içinde bulunduğumuz kargaşa ortamında dahi Çin ile İran arasında 25 yıllık stratejik ortaklık görüşmeleri devam etmektedir. Rusya'nın da bu boşluktan istifade Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile ilişkilerini geliştirmeye, bu ülkelerle S-400 tedariki ve nükleer işbirliği anlaşmaları yapmaya çalıştığı bilinmektedir.

“

ABD tarafından Patriot füzelerinin ve diğer savunma sistemlerinin Aramco saldırısı karşısında niçin işlevsiz kaldığına dair makul ve inandırıcı bir açıklama getirilmediği sürece, Türkiye gibi ülkelerin S-400 projelerini engellemek için geliştirilen argümanlar inandırıcılığını yitirecek ve Rusya için S-400 piyasası sonuna kadar açılacaktır.

”

Bu yeni ortamda ittifaklar ve saflaşmalar hemen değişebilir. Örneğin, önümüzdeki dönemlerde Suudi Arabistan ile İran arasında görüşmelerin başladığını duyduğumuzda şaşırılmamamız gerekir. Yine bu yeni ortamda pek çok aktör manevra alanını kendiliğinden genişletirken diğerleri ise çıkar erozyonuna maruz kalacaktır. Böyle bir senaryo, çok iyi bir diplomatik arka plan oluşturamayan, stratejik, taktiksel ve diplomatik uyum ve manevra kabiliyeti düşük aktörler için oldukça sancılı bir döneme girdiğimiz anlamına gelmektedir. Bu durum İran, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi bölgesel aktörlerin, tıpkı Soğuk Savaş (SS) döneminde olduğu gibi, küresel bir aktörün peşine takılmak zorunda kalmaları ve manevra alanlarının son derece daralması anlamına gelebilir.

Bu arada, ABD tarafından Patriot füzelerinin ve diğer savunma sistemlerinin Aramco saldırısı karşısında niçin işlevsiz kaldığına dair makul ve inandırıcı bir açıklama getirilmediği sürece, Türkiye gibi

ülkelerin S-400 projelerini engellemek için geliştirilen argümanlar inandırıcılığını yitirecek ve Rusya için S-400 piyasası sonuna kadar açılacaktır. Dolayısıyla, Aramco saldırıları küresel savunma mimarisi ve silah ticareti bağlamında da bir dönüm noktası niteliğindedir. Önümüzdeki dönem, batılı ülkelere ek olarak Rusya ve Çin gibi yükselen güçlerin yeni teknolojilerle silah piyasasına katıldığı, silah ar-ge faaliyetlerinin ve dolaşısıyla tüm ülkelerin savunma bütçelerinin daha önce görülmemiş bir düzeye eriştiği yeni bir duruma şahitlik edecektir.

Bu ortamda “devlet-dışı silahlı aktör” (DDSA) kavramı da literatürdeki yerini pekiştirmiştir. Doğrudan çatışmayı göze alamayan aktörler, bölgedeki toplumsal guruplardan devşirdikleri temsilcilerini savaştırmakta ve “başarılı” sonuçlar elde etmektedirler. Bu tür savaşlar tarafların kapasite inşa (temsilci edinme) yeteneğine göre değişiyor. Bölgeyi iyi tanıyan, inanç ve ideoloji kanallarını iyi kullanan İran, sahip olduğu sınırlı teknolojik imkânlarla ABD'nin yüksek teknoloji kapasitesi ile mücadele edebilme noktasına gelmiş görünüyor. Suudi Arabistan ve BAE de Yemen, Libya, Mısır, Sudan ve Afrika boynuzu bölgesindeki ülkelerde DDSA'lar vasıtasıyla operasyonlar yürütüyor.

Bu belirsizlik ortamında bölgesel politikaların iyi okunması ve yeni oluşacak güvenlik mimarisi ile ilgili doğru tahminler yapılabilmesi, bazı temel noktaların daha fazla göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir. Öncelikle, karmaşa ve kriz halinin devamı Körfez ülkelerine dönük olası silah ihracatının artmasına kapı aralamaktadır.

Yukarıda tartışılan konuların çoğu spekülasyon düzeyinde kalabilir ve bu iddialara itiraz edilebilir; ancak Körfez'deki güvenlik açığı algısı büyüdükçe Körfez ülkelerinin savunma giderleri artmaktadır. Diğer bir ifadeyle, petrol ithalatçısı ülkelerin petrol satın almak için Körfez ülkelerine yaptıkları ödemeler silah satın alımı için Körfez ülkeleri tarafından yine bu ülkelere geri verilmektedir. İkincisi, Suudi Arabistan bu saldırıları sadece kendisine değil, aynı zamanda dünya ekonomisine dönük bir tehdit olarak yansıtmaktadır. Bu söylemin temel amacı uluslararası toplumun İran'a karşı tepkisini belli bir düzeye çekme ve BM Güvenlik Konseyi'nden (BMGK) karar çıkmasa da Fransa, Almanya ve Çin gibi ülkelerin İran'a karşı olası Suudi Arabistan merkezli mücadelede desteğini alma şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla, İran'a karşı bir savaş olasılığı henüz ortadan kalkmış değildir.

Üçüncüsü, Körfez'deki güven ortamının zedelenmesi enerji pazarlarının Körfez dışındaki üreticiler lehine; ancak İran, Irak ve Suudi Arabistan başta olmak Körfez ülkeleri aleyhine el değiştirmesine neden olacaktır. Nitekim Rusya, saldırının hemen ardından petrol üretimini artırmış ve ABD'li ve Kanadalı şirketler de küresel enerji ihtiyacının karşılanması noktasında üzerlerine düşen “görev”i yerine getireceklerini belirtmiştir. Dördüncü husus ise; yenilenebilir enerji, füzyon teknolojileri, kaya gazı/petrolü ve metan hidrat kaynakları gibi alternatif enerji kaynaklarının kısa vadede fosil enerji kaynaklarının yerini alma olasılığının artmasıdır. Son olarak, Aramco saldırıları ile ilgili asıl he-

defin Körfez ülkelerinde son dönemde oluşan ve ABD'nin müttefiki İsrail'i tehdit etme potansiyeli barındıran demografik ve ekonomik kapasiteyi imha etme girişimi olduğu söylenebilir.

“**Önümüzdeki dönemlerde Körfez bölgesinde söz sahibi olmayan ülkelerin özelde İslam dünyası ve genelde dünya ticareti ve siyaseti üzerinde yeterince etkili olmaları mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında, Körfez bölgesinde güvenlik ve istikrarın kalıcı olarak sağlanması İran, Suudi Arabistan, Mısır, Pakistan ve Türkiye gibi bölge ülkeleri ve mücavir ülkeler arasında makul bir konsensüs oluşturulmasına bağlıdır.**”

Sonuç itibarıyla, Körfez bölgesi sadece enerji kaynakları ve askeri-stratejik erişim noktası açısından değil İslam dünyasının da merkezi olması bakımından büyük güçler için çok önemli bir bölgedir. Öyle ki, önümüzdeki dönemlerde Körfez bölgesinde söz sahibi olmayan ülkelerin özelde İslam dünyası ve genelde dünya ticareti ve siyaseti üzerinde yeterince etkili olmaları mümkün değildir. Bu açıdan bakıldığında, Körfez bölgesinde güvenlik ve istikrarın kalıcı olarak sağlanması İran, Suudi Arabistan, Mısır, Pakistan ve Türkiye gibi bölge ülkeleri ve mücavir ülkeler arasında makul bir konsensüs oluşturulmasına bağlıdır. Aksi halde bölge büyük güçler için istikrarsız bir oyun alanı olmaktan kurtulamayacaktır. ■